

Artikel från tidskriften *Tidsignal* nr 1 2005

Per-Olof Mattson

Aktivisten som blev diktare

Victor Serge 1890–1947

Stalinismens förstörelseverk inom arbetarrörelsen är idag alltför uppenbart. Det är inte bara ledare för partier som förr i tiden slaviskt följde Moskvas minsta vink som har problem med att förklara vad som hände. Stalinismen i alla dess former, från Moskva över Peking och till Havanna, har blivit en kvarnsten runt alla socialisters hals. Hur ska vi kunna förklara det som hände utan att socialismen som rörelse och mål dras med? Hur ska vi trovärdigt kunna beskriva den socialism vi kämpar för som motsatsen till stalinismen?

En god början är att vi erövrar det arv som rätteligen tillhör den antistalinistiska vänstern, framför allt det som skrevs av socialister som motsatte sig och bekämpade stalinismen när den var som mäktigast. I det sammanhanget är Leo Trotskij självklar. Ingen annan skrev så mycket och så skarpsinnigt om stalinismen. Från 1926 stred han mot den med hela sin kraft. Vid varje nytt steg i stalinismens urartning fanns Trotskij där med en sakkunskap som kunde förklara skeendena. I ett öppet brev den 2 november 1937 med rubriken ”Det är hög tid att inleda en offensiv mot stalinismen i världsskala”, skrivet när skenrättegångarna i Moskva redan var i full gång, beskrev Trotskij tillståndet inom arbetarrörelsen på följande sätt:

”Den socialistiska världsrörelsen förtärs av en fruktansvärd sjukdom. Källan till smittan är Komintern, eller för att formulera det mer korrekt, GPU, för vilket Kominterns apparat bara tjänar som ett lagligt skydd. De senaste månadernas händelser i Spanien har visat vilka brott den otyglade och fullständigt urartade byråkratin i Moskva och dess mutkolvar bland det deklarerade internationella avskummet är förmögna till. Det handlar inte om ’tillfälliga’ mord eller ’tillfälliga’ komplotter. Det handlar om en sammansvärjning mot världens arbetarrörelse.”¹

Det öppna brevet avslutas på det retoriska, för att inte säga triumfatoriska, sätt som är så typiskt för Trotskij:

”Vi besitter varken en statsapparat eller betalda vänner. Inte desto mindre uttalar vi med tillit vår utmaning mot de stalinistiska skurkarna inför hela mänskligheten. Våra händer komma inte att vara sysslolösa. En del av oss kan ännu falla i denna kamp. Men dess allmänna utgång är förutbestämd. Stalinismen kommer att vältas över ända, krossas och för evigt täckas av vanära. Världens arbetarklass kommer att marschera ut på den öppna vägen.”²

Kring honom samlades en skara orädda revolutionärer och socialister som vägrade låta sig köpas eller skrämmas. För en hel rad av dem innebar det att sätta det egna livet på spel. Trotskij fick se nästan hela sin familj och släkt utplånad, innan han själv nåddes av mördarna. I en artikel den 8 juni 1940, ”Stalin vill se mig död”, inte långt före sin död, beskrev Trotskij sambandet mellan personligt och historiskt i sitt eget öde:

”I en reaktionär epok som vår tvingas revolutionären simma mot strömmen. Jag gör detta efter bästa förmåga. Trycket från världsreaktionen har kanske kommit till uttryck mest obevekligt i mitt personliga öde och ödet för dem som står mig närmast. Jag ser i detta inte alls någon egen förtjänst: detta är resultatet av sammanflätningen av historiska omständigheter. Men när människor av typen Toledano, Laborde, med flera förklarar att jag är ’kontrarevolutionär’, kan jag lugnt gå förbi dem

¹ *Writings of Leon Trotsky [1937–38]*. Second edition. Edited by Naomi Allen and George Breitman. New York 1985: Pathfinder Press, s. 28. Samtliga översättningar av engelskspråkiga texter faller på mitt eget ansvar.

² *Ibid*, s. 33. [Hela artikeln: [Det är dags att starta en världsomfattande offensiv mot stalinismen](#)]

och lämna slutdomen åt historien.”³

En av dem som tillsammans med Trotskij deltog i kampen mot stalinismen var Victor Serge. Han är idag mest känd som skönlitterär författare, men hans politiska aktivism var omfattande. Han var en äkta revolutionär militant. När Serge väl lyckades ta sig ut ur Stalins rike, hamnade han i skarpa konflikter med Trotskij om politiska frågor. Trots detta visade han en rörande lojalitet mot den som han uppfattade som den obestriddige ledaren för kampen mot stalinismen. Serges son, Vladimir (”Vlady”) Kibaltjich, har uttryckt det på ett talande sätt: ”Vi levde i svansen efter Trotskijs komet”.⁴

En av de överlevande

Den främste kännaren av Serges verk, Richard Greeman, har karaktäriserat Serge som både martyr och vittne. Vid sin död 1947 var Serge, tillsammans med Trotskijs hustru, Natalia Sedova, den ende överlevande från tre revolutionära generationer i Ryssland. Skrivandet uppfattade han som en ersättning för verksamheten som militant aktivist. Samtidigt innebar skrivandet ett uppdrag: ”Han som talar, han som skriver är framför allt en som talar för de som inte har någon röst”.⁵ Serges uppdrag som författare blev att skildra hur revolutionärerna led nederlag. Men som titeln på hans trilogi *Sege-i-nederlaget*, *Nederlag-i-segern* antyder, såg han en dialektisk rörelse i den kamp som han själv så aktivt deltog i.

Efter ett slumpartat möte med Natalia Sedova, skrev Serge i sin dagbok: ”[Vi är] de enda överlevande från den ryska revolutionen här och kanske någonstans i världen... Det finns ingen kvar som vet vad ryska revolutionen verkligen var”.⁶

I dedikationen i romanen *Erövrade stad*⁷ formulerade Serge sitt credo:

”Jag dedicerar denna bok till mina kamrater i Frankrike och Spanien,
för vi måste försöka rädda revolutionens sanna ansikte från glömska och legend;
Det är nödvändigt för att rena vår styrka,
för att lyda den högsta nödvändigheten mer fritt,
att inte begära att den ska rättfärdiga våra fel,
för att bättre genomföra det som måste genomföras,
Och för att människan ska kunna återfödvas en dag i varje människa.”

Hos Victor Serge finns det inte, som bland andra Greeman framhållit, någon motsättning mellan den engagerade handlingsmänniskan – militanten – och diktaren. Under sitt liv prövar han en rad roller: propagandist, organisatör, journalist, agitator, teoretiker, pamflettförfattare, översättare, publicist, milismedlem, kroppsarbetare och i viss mån hemlig agent och politisk fånge.

Hans 57-åriga liv var i många avseenden remarkabelt. Han deltog i tre revolutioner, tillbringade sammanlagt tio år i fängelse i fem olika länder och publicerade mer än 30 böcker. Hans

³ *Writings of Leon Trotsky [1939–40]*. Second edition. Edited by Naomi Allen and George Breitman. New York 1977: Pathfinder Press, s. 250. Toledano var stalinistisk fackföreningsledare och Laborde ledare för det mexikanska kommunistpartiet.

⁴ I samtal med Susan Weissman i maj 1987. Se det osignerade förordet till *The Ideas of Victor Serge. A Life as a Work of Art*. Edited by Susan Weissman, Glasgow 1997: Critique Books, s. iii. I en minnesartikel för *Partisan Review* 1940, skriver Serge: ”Storheten i Trotskijs personlighet var en kollektiv snarare än en individuell triumf. Han var det högsta uttrycket för en människotyp som skapades i Ryssland mellan 1870 och 1920, blomman av ett halvt århundrades ryska intelligentsia.” Artikeln är omtryckt i *The Serge-Trotsky Papers*. Edited and Introduced by D.J. Cotterill, Pluto Press 1994, s. 208–210. Citat s. 208.

⁵ Citerat i Richard Greemans efterord till Victor Serge, *Conquered City. (Victory-in-Defeat, Defeat-in-Victory, 3.)* London 1978: Writers and Readers, s. 193.

⁶ *Ibid*, s. 194.

⁷ Romanen *Ville Conquise* skrevs 1930–1931 och publicerades på franska 1932 i Paris. Översättning till engelska av Richard Greeman, *Conquered City*.

efterlämnade manuskript omfattar tusentals sidor. Han föddes i sina föräldrars politiska exil och dog under sin egen politiska exil. Hans politiska övertygelse utvecklades från anarkism över till syndikalism, bolsjevism och trotskism till ett slags socialistisk humanism. Men det är väl främst som vittne och konstnär han kommer att bli ihågkommen.

Från och med att Serge utvisades från Sovjetunionen 1936 och fram till 1989 publicerades inte en rad av Serge i Ryssland. Men våren 1994 organiserades i Moskva ett kollokvium om Victor Serge. Initiativtagare var Aleksandr Buzgalin, välkänd rysk socialist. En presentation av författaren, skriven av Richard Greeman, med titeln *Serge och socialismen*, publicerades också på ryska. Flera av romanerna, skrivna på franska, har också översatts och publicerats i Ryssland.

Serge skrev främst på franska, men även på ryska, spanska och engelska. Under det senaste årtiondet har något av en renässans ägt rum för Victor Serge i den engelsktalande världen. Texter ur ofta svåråtkomliga tidskrifter och tidningar har sammanställs i bokform och flera biografier och monografier har publicerats.⁸

Från individualistisk anarkism till bolsjevism

Serge föddes praktiskt taget in i den revolutionära rörelsen. Hans föräldrar var en del av den ryska emigrationen av intellektuella till Västeuropa under det decennium som följde på narodnikernas mord 1881 på Alexander II. Han föddes som Viktor Lvovitj Kibaltjich i Bryssel den 30 december 1890.

Idealism och beredskap till offer var de värden som dominerade i hemmiljön. Porträtt av avrättade kämpar prydde barndomshemmets väggar. Serges far undkom nätt och jämt hängning för sin roll i attentatet mot tsaren 1881. En av de mest berömda av de ryska martyrererna var en släkting på faderns sida, Nikolaj Kibaltjich, en genial kemist som utformade de bomber som användes mot Alexander II.

Hemmet var fattigt, vilket bland annat ledde till en äldre broders död. Fadern var forskare men avskydde skolsystemet och kallade det för 'dum borgerlig undervisning för de fattiga'. Därför gick Serge aldrig i skola. Han lärde sig läsa i faderns bibliotek med revolutionära böcker. I tonåren arbetade han som lärling till en fotograf. Han var politiskt aktiv i socialdemokratis ungdomsrörelse, 'det unga gardet', men kände sig inte hemma bland 'revolutionärer' som trodde på gradvisa reformer. Efter en kort vistelse i en utopisk koloni i Ardennerna, begav han sig till Paris 1908.

I sin avsky för reformismen, som utlovade socialism i en obestämd framtid, drogs Serge och andra ungdomar till anarkistisk individualism, till Nietzsches och Stirners idéer. Under ett helt år terroriserade en del av Serges vänner, den så kallade Bonnotligan, Paris med sina 'individuella exproprieringar' av banker. Alla gick de ett våldsamt slut till mötes – de dog i eldstrid, genom självmord eller i giljotinen.

Serge var då redaktör för tidskriften *L'Anarchie* och tog avstånd från de ytterligheter som hans kamrater drivits till. Men han vägrade bryta med sina kamrater och bli informatör. Efter en sensationell rättegång dömdes han av den franska staten till ett femårigt fängelsestraff som 'medskyldig'. Serge betraktades som Bonnotligans intellektuella inspiratör. Anarkismens subkultur innefattade även på den tiden sådant som vegetarianism och kollektivt boende (i en kommun).

⁸ Se hänvisningar nedan samt Susan Weissmans biografi *Victor Serge. The Course Is Set On Hope*, London/New York 2001: Verso – titeln syftar på en av de dikter som jag försökt tolka – samt Bill Marshalls *Victor Serge. The Uses of Dissent*, New York/Oxford 1992: Berg.

Fängelsetiden skildrade Serge senare i romanen *Män i fängelse*.⁹ En av de lärdomar Serge drog av sin tid bland anarkisterna, och som formuleras i romanen, är följande: ”vi ville vara revolutionärer; vi var bara rebeller”.¹⁰ Efter de fem åren i fängelse släpptes han mitt under första världskriget och bannlystes från Frankrike. Därpå åkte han till Barcelona, en tidsperiod som skildras i romanen *Vår makts födelse*¹¹, och bröt då med individualismen och anslöt sig till syndikalisterna. Det var i Barcelona som Serge första gången skrev en artikel som han undertecknade med ”Victor Serge”.

När den ryska oktoberrevolutionen bröt ut, begav sig Serge till Frankrike för att ansluta sig till den ryska armén där för att bli skickad till föräldrarnas hemland. Det enda han uppnådde var att bli kastad i ett franskt koncentrationsläger som ’misstänkt bolsjevik’.

Efter vapenstilleståndet 1918 skickades Serge till Ryssland som en del av en gisslan som byttes mot franska officerare som internerats av sovjetregeringen. Han anlände till Petrograd i januari 1919, vid inbördeskrigets och svältens höjdpunkt, som en erfaren revolutionär med tretton år bakom sig som socialist, anarkist och syndikalist.

Trilogin *Sejer-i-nederlag – nederlag-i-seger*, som skrevs 1929–32, skildrar Serges upplevelser från fängelset (*Män i fängelse*), sedan försöket till uppror i Barcelona och tiden i det franska lägret och färden till det röda Ryssland (*Vår makts födelse*) och fram till den sista delen, *Erövrad stad*, som skildrar kontrarevolutionens anlopp mot revolutionens hjärta i Petrograd 1919.

Med sitt anarkistiska förflutna var Serge mycket känslig för auktoritära inslag i bolsjevikernas politik. Men för honom som revolutionär fanns det bara en väg att välja: att till själ och hjärta försvara och bygga sovjetrepubliken. Under inbördeskriget tjänstgjorde han som maskingevärsskytt i en speciell försvarsbataljon, samarbetade nära med Zinovjev vid den kommunistiska internationalens första kongresser, blev kommissarie med ansvar för tsarpolisens hemliga polisarkiv och slutligen i maj 1919 medlem i det ryska kommunistpartiet.

Lojal men balanserande på en knivsegg

Under sin tid som kommissarie genomförde Serge ett mycket värdefullt arbete. Han publicerade den lilla boken *Vad varje revolutionär bör veta om repressionen*.¹² Bolsjevikerna gav offentlighet åt mängder med hemliga dokument från den gamla regimen, bland annat från säkerhetspolisen, den så kallade Ochrana. Den unika inblicken i hur en reaktionär regims hemliga polis arbetar var något som måste spridas till revolutionärer världen över. Det blev Serges uppgift.

Samtidigt som Serge var lojal intill döden med den nya regimen, var han öppet kritisk mot auktoritära drag i bolsjevismen. Han rörde sig i anarkistiska, vänstermensjevikiska och vänstersocialistiska kretsar och ingrep ett antal gånger hos tjecken, den extraordinära

⁹ Victor Serge, *Les Hommes dans la prison*, Paris 1930. Översättning till engelska av Richard Greeman: *Men in Prison*, London 1978: Writers and Readers.

¹⁰ Citerat efter Susan Weissman, *Victor Serge. The Course Is Set On Hope*, London/New York 2001: Verso, s. 18.

¹¹ Victor Serge, *Naissance de notre force*, Paris 1931, Engelsk översättning av Richard Greeman: *Birth of Our Power*, London 1978: Writers and Readers.

¹² *Les Coullisses d'une sûrete générale: i'Okhrana*, Paris 1925. Den svenska översättningens titel, *Vad varje revolutionär bör veta om repressionen*, Halmstad 1972: Partisanförlaget, är hämtad från Maseros franska nytgåva 1970. Susan Weissman uppger i sitt förord till Victor Serge, *Russia Twenty Years After* (New York 1996: Humanities Press) att boken användes av den franska polisen för intern utbildning under majrevolten 1968 (s. xlii, not 11).

kommissionen för bekämpandet av kontrarevolutionen, till förmån för olika fångar.¹³ Han var även medlem, sannolikt den ende kommunistiske medlemmen, i något som hette Fria filosofiska sällskapet (Volfila), som leddes av den symbolistiske författaren Andrej Belyj, berömd för sin roman *Petersburg*.

Serge förhöll sig mycket lojal gentemot bolsjevikpartiet fram till dess att kampen mellan stalinismen och oppositionen blev öppen. Ibland kunde han, exempelvis i sina försök att övertyga gamla anarkistiska vänner, låta förstå att han inte var nöjd med utvecklingen. I sin artikel om de ryska anarkisterna under den ryska revolutionen formulerar han sig så här:

”I Ryssland tvingades proletarietets diktatur tillämpa en auktoritär centralism som blev allt mer fullständig. Vi kan och bör beklaga detta. Olyckligtvis tror jag inte att det kunde ha undvikits.”¹⁴

Susan Weissman sammanfattar Serges hållning till bolsjevikregimen under dess tidiga år på följande sätt:

”Serge erkände de svåra val som Lenin och Trotskij tvingades till under denna period som drastiska men nödvändiga åtgärder, och han stödde dem helhjärtat. Det var först när han senare såg tillbaka som Serge kunde se att kardinalfel begicks – det allvarligaste av dem var skapandet av tjekan.”¹⁵

I Serges olika resonemang om den röda terrorn spelade inbördeskriget i Finland under våren 1918 en viktig roll. Hans slutsats av blodbadet blev att: ”Den segrande bourgeoisien i en liten nation som räknas till de mest upplysta samhällena i Europa var först med att påminna det ryska proletariet att det sociala krigets främsta lag är *ve de besegrade!*.”¹⁶

Det finns anarkister som kallar Victor Serge för bolsjevikernas ’favoritanarkist’ och ser honom som en nyttig idiot som lät sig användas av regimen. Det sättet att förhålla sig till Serge fränkänner honom dock all förmåga att på egen hand orientera sig och ta ställning utifrån en analys av existerande alternativ.

Serge insåg exempelvis att revolten i Kronstadt på förvåren 1921 var en allvarlig signal om att relationerna mellan regimen och de breda folkmassorna var ordentligt störda. Han förstod dock även att revoltens paroller inte var något alternativt program (den tredje revolution som en del talade om) och stödde därför repressionen. Han ansåg inte att våldet mot revoltörerna i sig var det allvarligaste, även om mycket av det hade kunnat undvikas genom förhandlingar och eftergifter. Det mest olycksbådande var retoriken efteråt och lögnerna i pressen.¹⁷

Serge var även skeptisk till den nya ekonomiska politik (NEP) som infördes för att förbättra situationen efter revolten i Kronstadt. Han trodde sig finna en utväg ur det dilemmat när han tillsammans med svärfadern Russakov, en del vänner bland franska kommunister och några ungerska krigsfångar på ett övergivet gods grundade Den franska kommunen i Novaja-Ladoga. De lokala bönderna kunde dock inte förlika sig med ’kommunarderna’ – de kallades för ’judar’ och ’Antikrist’ – och saboterade deras försök att leva av jordbruk. Han tvingades därför återvända till Petrograd.

I Petrograd övergick han alltmer till litterärt arbete av olika slag och översatte verk av Lenin,

¹³ Tre längre artiklar om inbördeskrigets dagar har samlats i Victor Serge, *Revolution in Danger. Writings from Russia 1919/1920*. Translation by Ian Birchall, London 1997: Redwords. En av artiklarna är en svidande uppgörelse med de ryska anarkisternas roll i den ryska revolutionen. [Denna artikel finns i svensk översättning på marxistarkivet: [Anarkisterna och den ryska revolutionen](#)]

¹⁴ Ibid, s. 105.

¹⁵ Weissman 2001, s. 26.

¹⁶ Victor Serge, *Year One of the Russian Revolution*. Translated and edited by Peter Sedgwick. London/New York: Bookmarks/Pluto Press/Writers and Readers, s. 189. Hela avsnittet om inbördeskriget i Finland återfinns på s. 181–189 [svensk översättning: [Victor Serge: Om finska revolutionen 1918](#)]

¹⁷ Se kapitlet ”Faran finns inom oss” i Victor Serge, *En revolutionärs minnen*. Översättning Britta Gröndahl, Stockholm 1980: Coeckelberghs.

Trotsky och Zinovjev till franska. Bland poeter och författare umgicks han med Sergej Jesenin, Majakovskij, Boris Pilnjak, Boris Pasternak, Panait Istrati och Maxim Gorkij, som dessutom var avlägsen släkting på hans mors sida. Han skrev även en rad artiklar om den nya ryska litteraturen för franska tidskrifter och tidningar.¹⁸ Men Serge kan som kritiker inte jämföras med Trotsky, vars analytiska skärpa han till viss del saknar. Beroendet av Trotsky är på många håll, exempelvis argumenten mot en 'proletär kultur', alltför uppenbart. Inte heller kan han jämföras med en annan trotskist inom den sovjetiska kulturvärlden, Aleksandr Voronskij.¹⁹

Vänsteroppositionens kamp inleds

När Vänsteroppositionen formerades 1923 tillhörde Serge de självskrivna medlemmarna. Vid den tiden kunde man fortfarande vara partimedlem och "oppositionell". Men efter hand började byråkratin på olika sätt försöka bli av med de vänsteroppositionella, antingen genom uppdrag utomlands eller svårigheter med att få arbete. Serge blev som så många andra skickad utomlands och blev redaktör för Kominterns tidskrift *Inprekorr* i Berlin och Wien. Han skickades också till Tyskland och Balkan för agitation.²⁰

Vid avfärden från Centraleuropa mot slutet av 1925 fick han ett råd från en av de stora intellektuella som aldrig riktigt slet sig loss från stalinismens triumfvagn, nämligen Georg Lukács:

"gör inte så att ni blir deporterad för någon struntsak, för vägran att svälja någon liten förödmjukelse, för nöjet att rösta emot... Tro mig, skymfer har ingen större betydelse för oss. De marxistiska revolutionärerna behöver tålighet och mod. Inte egenkärlek. Tiden är ur led, vi står vid en mörk vägkrök. Låt oss spara våra krafter: historien har ännu bruk för oss."²¹

Serge följde givetvis inte rådet från Lukács. Den som bortser från stundens allvar för någon diffus framtida uppgift som utdelas av historien, är hjälplöst förlorad. Lukács fortsatta verksamhet som stalinistisk dissident bekräftar detta.

Det var under den här perioden, 1928–1933, som Victor Serge – nu befriad från officiella funktioner och systematiskt berövad alla andra möjligheter till försörjning på grund av den stalinistiska "svartlistningen" – på allvar började skriva. Revolutionären och militanten Victor Serge tvingades på sätt och vis att bli författare.

Oppositionen kontaktade honom omedelbart efter återkomsten till Ryssland i slutet av 1925. Gruppen kring Pjatakov i Moskva gav honom kodnamnet Taras; kampen inom partiet började redan föras på liv och död. Den som oftast satt ordförande vid gruppens möten var Aleksandra Bronstein, Trotskij's första hustru.

Striden inom partiet fick sin definitiva kulmen under hösten 1927. Oppositionen framträdde öppet som en separat grupp vid firandet av revolutionens tioårsjubiléum. Under Trotskij's sista tal i partiet kastades bland annat böcker på honom. Trotsky var aldrig svarslös och kontrade med: "Era böcker är oläsbara numera, men de kan fortfarande användas för att slå omkull folk."²²

¹⁸ De flesta av Serges artiklar om litteratur, i hög grad om ryska författare, har samlats i Victor Serge, *Collected Writings on Literature and Revolution*. Translated and edited by Al Richardson, London 2004: Francis Boutle.

¹⁹ Se den imponerande samlingen i Aleksandr Konstantinovich Voronsky, *Art as the Cognition of Life. Selected Writings 1911–1936*. Translated and edited by Frederick S. Choate, Oak Park, Michigan 1998: Mehring Books.

²⁰ Artiklarna från Tyskland 1923 har samlats i en engelsk översättning – se Victor Serge, *Witness to the German Revolution. Writings from Germany 1923*. Translation by Ian Birchall, London 2000: Redwords.

²¹ Victor Serge, *En revolutionärs minnen*, s. 210.

²² Citerat efter Weissman 2001, s. 95. Talet, daterat 23 oktober 1927, med rubriken "Frukta för vår plattform", återfinns i Leon Trotsky, *The Challenge of the Left Opposition (1926–1927)*. Edited by Naomi Allen and George Saunders. New York 1980: Pathfinder Press, s. 437–448. Bland annat kastade Jaroslavskij en volym med

Oppositionen, som bestod av anhängare både till Trotskij och Zinovjev, splittrades inför repressionen. En händelse som ställs i skarp belysning genom en episod, berättad av Serge, från ett möte med oppositionens ledning där Trotskij och Zinovjev kommunicerade via papperslappar. Zinovjev försökte dra med Trotskij i sin egen kapitulation: ”Leo Davidovitj, stunden är kommen att ha mod att kapitulera...”. Till vilket Trotskij svarade: ”Om det hade räckt med den sortens mod, skulle revolutionen ha varit genomförd i hela världen...”.²³

Förföljelserna tar sin början

Serge greps i mars 1928 och säkerhetspolisen konfiskerade bland annat hans egna översättningar till franska av Lenin. Han blev kvar i häktet i sju, åtta veckor. En av fångvaktarna hade osannolikt nog bevakat Trotskij när denne greps efter revolutionen 1905. Cirkeln var onekligen på väg att slutas.

På grund av sina tidigare aktiviteter i Frankrike – och det faktum att han skrev på franska – lyckades Serge vinna en relativt stor publik för sina historiska böcker, som Ryska revolutionens första år²⁴, eller sina romaner, som Män i fängelse, Vår macts födelse och Erövrade stad. Eftersom Serge vägrade kapitulera, fick han inget arbete och tvingades helt förlita sig på matpaket från sin hustru och intäkterna från sina i utlandet publicerade böcker.

Under de år som Serge hade kvar i Ryssland, vägrade han att kapitulera. Trots hot och fara för livet vägrade han att böja sig för de nya härskarna i Kreml. Vartenda steg han tog övervakades av säkerhetspolisen. Serges första hustru, Liuba Russakova, lyckades inte stå emot det hårda trycket och förföljelserna. I exilen tvingades hon senare skriva in sig på ett mentalsjukhus i södra Frankrike, där hon förblev till sin död 1985.

Serge arresterades igen 1933 och skickades den här gången till Orenburg där han fick sällskap av sin unge son, Vlady. Om det inte varit för hans rykte i Europa och Nordamerika, och främst i Frankrike, skulle Serges liv sannolikt ha slutat där. Genom en grupp unga intellektuella i Paris inleddes en kampanj för att han skulle släppas. Hans öde gjordes känt för pro-stalinistiska berömdheter som Romain Rolland, André Gide och André Malraux. Det är till och med möjligt att någon av dem, sannolikt Rolland, bönade hos själva Stalin för hans skull. Serges öde blev till ’Affären Victor Serge’.

Efter tre år, 1936, fördes han bort från Orenburg, berövades sitt medborgarskap, bestals på sina manuskript och utvisades från Sovjetunionen. Manuskripten har ännu inte återfunnits, trots ihärdiga efterforskningar. Hans återkomst till Västeuropa åtföljdes av en vildsint smutskastning i den stalinistiska pressen.

Serge bosatte sig först i födelsestaden Bryssel och sedan i Paris, där han deltog i kampen mot stalinism och fascism. I romanen *Midnatt i seklet*²⁵ gestaltar han historien om de oppositionellas kamp mot övermakten. I flera andra böcker analyserade han den stalinistiska kontra-

kontrollsiffror för femårsplanen på Trotskij, som inte var sen att replikera: ”Varför ska sådana som Jaroslavskij, Skvernik, Golosjtjekin och andra argumentera med oppositionen om regeringens statistik, när de kan kasta en tung volym med statistiken i huvudet på en oppositionell? Stalinismen finner i denna handling sitt mest ohämmade uttryck, och sänker sig till öppet gatuvåld. Och vi upprepar: Dessa fascistiska metoder är inget annat än ett blint och omedvetet uppfyllande av andra klassers sociala befallningar. Målet: att skära bort oppositionen och fysiskt utplåna den.” (s. 446)

²³ Victor Serge, *En revolutionärs minnen*, s. 253.

²⁴ Victor Serge, *L’An I de la révolution Russe*, Paris 1930. Engelsk översättning av Peter Sedgwick. Se not 16.

²⁵ Victor Serge, *S’il est minuit dans le siècle*, Paris 1939. Svensk översättning av Erik Nyblom: *Midnatt i seklet*. Stockholms 1975: Coeckelberghs.

revolutionen.²⁶ Han var också en av de få som insåg innebörden av Moskvarättegångarna 1936–38 och den terror som omgav dem, när en hel generation av ledande bolsjeviker gick sin död till mötes.

Den som påstår att den stalinistiska terrorns omfattning inte var känd förrän långt senare, antingen genom Chrusjtjovs så kallade avslöjanden 1956 eller genom Solzjenitsyns redogörelser i böckerna om Gulag, måste bortse från de detaljerade analyser som publicerades redan under 1930-talet. Även om bilden blivit fylligare på senare år, fanns det socialister och marxister som redan på 1920- och 1930-talet öppet beskrev förhållandena under stalinismen. Serges analys i *En revolutions öde* från 1937 är glasklar och helt samstämmig med den som Trotskij formulerade vid samma tid:

”I teori och praktik har fängelsestaten inget gemensamt med kommunstatens åtgärder för offentlig säkerhet under kampens tidsperiod: den är ett verk av de triumferande byråkraterna som, för att påtvinga sin urartning, tvingas bryta med socialismens väsentliga principer och förvägra arbetarna varje slags frihet.”²⁷

Andra världskrigets utbrott stängde de möjligheter som dittills stått öppna för Serge och andra kamrater. Serge var en av de sista som lämnade Paris när Hitlers trupper närmade sig. Han anlände till Marseilles utan pengar och fick kämpa i månader för att få ett visum. De så kallade demokratierna som slogs mot Hitler stängde sina gränser för honom, men i sista ögonblicket fick han visum till Mexiko för sig själv och familjen.

Exil i Mexiko

Serge anlände till Mexiko i september 1941. Där isolerades han från den socialistiska rörelsen i Europa, där han tillbringat hela sitt föregående liv, och tvingades att bevittna kampen på avstånd. Han plågades av utsända mördare från Stalins hemliga polis. Stalinisterna såg till att hans möjligheter att verka som journalist i Mexiko blev minimala. Under dessa år – när han enligt alla mänskliga föreställningar borde ha varit helt demoraliserad – skrev Serge flera av sina största verk, såsom romanen *Fallet Tulajev* och *En revolutionärs minnen*. Han fick dock skriva dem för skrivbordslådan.

När Serge anlände till Mexiko var Trotskij sedan ett år död – mördad av en utsänd mördare i Stalins sold. Sonen Vlady har berättat om första gången som han själv och fadern besökte Trotskijns änka, Natalia Sedova, på Calle Viena i Coyoacán: ”min far såg muren kring Trotskijns hus, där den gamle mördades. Han började gråta, och bröt sedan ut i snyftningar”. Det var första gången Vlady såg fadern förlora behärsknigen. Väl inne bakom murarna hälsade Serge och Natalia på varandra med ömhet.²⁸

Stalinisternas kampanj mot Serge och andra antistalinistiska socialister i exil kulminerade i överfallet på ett möte i april 1943 för att hedra minnet av två ledare för det judiska socialistiska partiet Bund, Henryk Erlich och Victor Alter, samt den italienske anarkisten Carlo Tresca. Erlich och Alter avrättades i Sovjetunionen, dit de flytt undan nazisternas ockupation av Polen. Mer än 200 beväpnade slagskämpar försökte stoppa mötet och inledde sin verksamhet just när Serge började tala. Serges kamrat Gorkin blev knivskuren medan Serge själv förblev oskadd.

När kriget gick mot sitt slut började han förbereda sin resa tillbaka till Frankrike, men han dog

²⁶ Flera av dessa arbeten finns i engelsk översättning: *From Lenin to Stalin* (New York 1973: Monad Press) och *Russia Twenty Years After* (New York 1996: Humanities Press). Den senare med översättning och introduktion av Max Shachtman. Den inkluderar även artikeln Trettio år efter den ryska revolutionen från 1947.

²⁷ Victor Serge, *Russia Twenty Years After*, New York 1996: Humanities Press, s. 93.

²⁸ Weissman 2001, s. 177. ’Den gamle’ var en hederstitel oberoende av ålder som användes om Lenin och som senare överfördes på Trotskij.

den 17 november 1947 innan den kunde förverkligas. Han begravdes som 'spansk republikan' på den franska delen av kyrkogården i Mexico City. En av hans närmaste kamrater i Mexiko, Julian Gorkin, har berättat hur detta kom sig.

När Serge låg på bårhuset, fick Gorkin i uppdrag att fylla i blanketter för begravningen. Vid raden för "nationalitet" blev Gorkin tveksam och skrev "statslös". Begravningsentreprenören kunde dock inte tänka sig att begrava någon som inte hade en nationalitet. Gorkin rådfrågade sonen Vlady: "Om din far fick välja en nationalitet, vilken skulle han ha valt?" Utan att tveka, svarade Vlady: "spansk nationalitet". Därför blev Serge begravd som spanjor på den franska kyrkogården i Mexico City.²⁹

Sonen Vlady håller det för sannolikt att Serge förgiftades av stalinistiska agenter. Särskilt misstänksam är han inför Laurette Séjourne, faderns andra hustru, som aldrig tycks ha känt särskilt mycket för Serge och som bara några månader efter hans död gifte om sig med en prominent stalinist. Hon blev också samtidigt medlem i kommunistpartiet. Inget har hittills framkommit som styrker Vladys misstankar.

Mer än 40 år senare, den 14 maj 1989, rehabiliterades Victor Serge genom ett beslut i högsta sovjet.

Läste Trotskij någonsin Serges litterära verk?

Den oförtröttlige Richard Greeman ställer den frågan i ett bidrag till ett specialnummer av tidskriften *Revolutionary History* om kultur och revolution i Trotskijs tänkande.³⁰

Under 1920- och 1930-talet betraktades Serge som trotskismens främsta representant på franska. Han översatte bland annat Trotskijs berömda bok *Den förrådade revolutionen*. Serge förblev, trots de politiska skillnader som utvecklades mellan dem, bland annat kring det vänstersocialistiska POUM:s roll i den spanska revolutionen och revolten i Kronstadt 1921, obrottsligt lojal mot Trotskij. Ett av hans allra sista verk blev en okritisk biografi om Trotskij, som skrevs i samarbete med Natalia Sedova.³¹

Trots att Trotskij var passionerat intresserad av fransk litteratur, letar man förgäves bland allt han skrivit efter någon anspelning på Serges romaner eller andra litterära arbeten. Frågan är om Trotskij ens läste något av Serges litterära verk. Samtidigt som alla Serges skrifter betygar vördnad för Trotskij, ständigt citerar honom och erkänner hans idéer, har Greeman inte kunnat lokalisera ett enda erkännande av Serges verk i något av allt det som Trotskij skrev.³²

I samband med den offentliga debatt där Trotskij och Serge går skilda vägar, hänvisar Trotskij nedsättande, med en sarkastisk släng, till Serges 'revolutionshistoria', utan att nämna dess titel, och avfärdar hans diktande om revolutionen som amatörmässigt.³³

Nu är det inte helt sant att Trotskij aldrig erkände Serge som författare. I en diskussion 20

²⁹ Julian Gorkin, "The Last Years of Victor Serge, 1941–1947", i Victor Serge, *The Century of the Unexpected. Essays on Revolution and Counter-Revolution*, London 1994: Socialist Platform (specialnummer av *Revolutionary History*, vol. 5, nr 3), s. 199–208. Episoden berättas på s. 207.

³⁰ Richard Greeman, "Did Trotsky read Serge?", i *Culture and Revolution in the Thought of Leon Trotsky* (specialnummer av *Revolutionary History* 1999, vol. 7: 2), s. 145–158.

³¹ Victor Serge/Natalia Sedova Trotsky, *Vie et mort de Léon Trotsky*, 1951. Översättning till engelska av Arnold J. Pomerans: *The Life and Death of Leon Trotsky*, New York 1975: Basic Books.

³² Ett exempel till: i en intervju 18 januari 1937 för *The Jewish Daily Forward* (New York) talar Trotskij om Serge som "den berömde revolutionären och kände författaren" (*Writings of Leon Trotsky [1936–37]*. Second edition. Edited by Naomi Allen and George Breitman, New York 1978: Pathfinder Press, s. 103.

³³ Weissman (2001, s. 197) gör följande reflektion om Trotskijs inställning till sina närmaste medarbetare jämfört med utomstående, potentiella rekryter: "Trotskij var mycket varm och generös mot potentiella åsiktsfränder, men mot politiska samarbetspartner var han skarp och skrädde inte orden. Detta mönster är påtagligt genom hela Trotskijs korrespondens med Andrés Nin, Boris Souvarine och Victor Serge."

mars 1938 med de nordamerikanska trotskisterna Cannon och Shachtman, förklarar Trotskij konflikterna med Serge på följande sätt:

”Serge är en utmärkt poet, en litterär människa. Han skriver mycket bra och har ett långt anarkistiskt förflutet. Han blev kvar i Ryssland under årtal i stalinistiska fängelser. Han var modig och ärlig och kapitulerade inte, vilket är ett mycket gott karaktärsdrag. Men han följde inte med Fjärde Internationalens utveckling. Han kom med en del vaga idéer – med en poets fantasi – om att omfamna hela världen: POUM, anarkisterna, oss. Jag fick ett personligt brev från honom, som gällde [Trotskijs son] Sedov, och i det nämnde han att trots åsiktsskillnader av sekundär karaktär, etc., etc., är han med oss. Det är bara det att de inte är av sekundär karaktär. Det skulle vara mycket bra om våra amerikanska vänner tog initiativet i att råda honom att inte ge sig in i politiken. Jag ska också försöka skriva till honom – det är en mycket delikat sak – att jag betraktar honom som en av de bästa revolutionärerna och en av de bästa författarna, men inte som politiker.”³⁴

Det är naturligtvis förvånande och uppseendeväckande att den litteräre finsmakaren Trotskij, som behandlade andra konstnärer – André Breton, Diego Rivera, Marcel Martinet och andra – med stor respekt, inte alls verkar ha brytt sig särskilt mycket om de främsta litterära uttrycken för den rörelse han själv offrade livet för. Även om Greeman överdriver Trotskijs okunnighet, finns det ingenting som tyder på att Trotskij läste eller kommenterade Serges litterära verk.

Greeman menar att den trotskistiska rörelsen under mer än femtio år förhindrats att till fullo uppskatta Serge som dess främsta litterära representant. Orsaken skulle vara Trotskijs angrepp på texter som han trodde att Serge skrivit. Den ena hade Trotskij inte läst, den andra skrevs inte av Serge, hävdar Greeman.

I en artikel i den amerikanska tidskriften *Partisan Review* 1938 om ”Marxismen i vår tid” hävdade Serge att bolsjevikerna begick ett misstag när de inrättade tjecken 1918 och därmed byggde upp en stark stat som sedan kunde tjäna byråkratin. Han menade också att Vänsteroppositionen aldrig på allvar ifrågasatte enpartistaten.³⁵

Trotskij angrep artikeln i en belgisk trotskistisk tidning. Serge svarade i ett brev som aldrig trycktes, i vilket han förutsatte att Trotskij inte läst artikeln. Serge vidhöll att de var helt överens om marxismen men skilde sig åt när det gällde tidpunkten när bolsjevismen började urarta.

Serge översatte också Trotskijs essä ”Deras moral och vår” till franska 1939. Volymen åtföljdes av ett pressmeddelande som Trotskij uppfattade som oförskämt; exempelvis stod det: ”Att skjuta gisslan får olika innebörd beroende på om ordern ges av Stalin eller Trotskij eller av bourgeoisien.” Trotskij utgick ifrån att Serge skrivit det, eller att det skrivits med hans medverkan, och drog slutsatsen att Serge försökte sabotera hans verksamhet.

Den som vill få en helhetsbild av konflikten mellan de två överlevande revolutionärerna bör konsultera en bok, *The Serge–Trotsky Papers*, där det väsentligaste materialet samlats. Här finns brevvävling och artiklar; allt utförligt introducerat.³⁶

När Serge fick fri lejd ut från Sovjetunionen 1936, var Trotskij misstänksam. Han skrev till

³⁴ *Writings of Leon Trotsky [1937–38]*, s. 293.

³⁵ Serge hävdar i sina memoarer (*En revolutionärs minnen*, s. 383) att han, i samband med korrespondensen om översättningen till franska av *Den förrådade revolutionen*, övertygade Trotskij om att infoga kravet på frihet för alla partier som accepterar rådssystemet i programmet. Den belgiske forskaren Guy Desolre förefaller acceptera detta anspråk. (Guy Desolre, ”On Leon Trotsky and the Fourth International [1936–1940]”, i *The Ideas of Victor Serge. A Life as a Work of Art*. Edited by Susan Weissman, Glasgow 1997: Critique Books, s. 161–182. Citat s. 174.

³⁶ *The Serge–Trotsky Papers*. Edited and Introduced by D.J. Cotterill, London 1994: Pluto Press.

Lola Dallin, sekreterare till sonen Leon Sedov och gift med den kände mensjeviken David Dallin: ”Om Stalin har frigett Serge, så måste han ha trott att han kunde använda honom.”³⁷

De politiska konflikterna mellan Trotskij och Serge började med åsiktsskillnader ifråga om taktiken gentemot folkfronterna under 1930-talet. När Trotskij anlände till Mexiko den 9 januari 1937, hade Serge efter en konferens i Amsterdam redan ackumulerat betydande åsiktsskillnader med trotskisterna kring utvecklingen i Spanien. Serge förordade en allians med alla arbetarrörelsens vänsterströmningar. Trotskij svarade bland annat i ett brev 30 juli 1936 att Serges inställning var ”alltför konstnärlig och psykologisk, dvs. inte tillräckligt politisk”. Han fortsatte:

”Allmänna argument mot sekterism duger inte idag, *man måste i praktiken visa möjligheten av en annan väg*. Fram tills nu har alla de som sökt en annan väg helt enkelt avvikit till ett annat läger. Sådana är fakta, min käre VL, och jag är van vid att basera min kunskap på fakta, inte på allmänna spekulationer.”³⁸

I Trotskijs ögon genomgick Serge en ”utdragen ideologisk kris”: ”Mot Fjärde Internationalen ger du stöd till allt som ’går att stödja’. Detta visar att politiskt är din solidaritet med oss mycket svagare än din fientlighet. Efter de förutsägbara omkastningarna i din politik, vilka jag för min del betecknar som individualistiska och även, om du förlåter mig uttrycket, äventyrliga, kommer du bara att behöva förändra ditt sätt att ta itu med saker. Jag har inte förlorat hoppet att se dig återvända till Fjärde Internationalens väg. Men för närvarande är du dess motståndare, och dessutom en fientlig sådan, som inte desto mindre insisterar på att behandlas som en politisk vän.”³⁹

Även om konflikterna mellan Serge och Trotskij kom att omfatta en rad frågor, både samtida och historiska, råder det inget tvivel om att den känsligaste punkten för Trotskij var inställningen till Fjärde Internationalen. Istället för att kämpa inom rörelsen för sina ståndpunkter, valde Serge att uppträda som en fristående intellektuell som upprätthöll både personliga och politiska förbindelser med rörelsens fiender.

Det har spekulerats mycket om den roll som spelades av en stalinistisk agent inom Fjärde Internationalen vid namn Mark Zborowski (kallad Etienne inom rörelsen), som avslöjades i USA i början av 1950-talet. Sonen Vlady tror att det var Zborowski, som i Paris vid den här tiden arbetade tillsammans med Leon Sedov, som skrev pressmeddelandet för att medvetet så split mellan Trotskij och Serge. Trots ihärdiga försök att komma till tals med Zborowski, har Susan Weissman inte kunnat få honom att vare sig bekräfta eller förneka detta.⁴⁰

De sista åren

En av de främsta stridsfrågorna i litteraturen om Victor Serge, är frågan om huruvida han från 1940-talets början gled högerut i politiskt avseende. En central text i det sammanhanget är en med rubriken ”Planerade ekonomier och demokrati”, som skrevs mellan september 1944 och maj 1945.⁴¹ Han karaktäriserade det nya samhälle som han tyckte sig se växa fram efter andra världskriget som ett ”koncentrationslägeruniversum” som i grunden är antisocialistiskt, antidemokratiskt och omänskligt.⁴²

³⁷ Regimens förmåga att använda gamla fiender antyds i följande skryt av vice inrikeskommissarien, före revolutionen dömd för mord, Zakovskijs om ”att han skulle ha kunnat få själve Marx att erkänna att han arbetade för Bismarck.” (Weissman 2001, s. 149)

³⁸ *The Serge-Trotsky Papers*, s. 86.

³⁹ Brev från Trotskij till Serge 6 maj 1939, i *The Serge-Trotsky Papers*, s. 111.

⁴⁰ Weissman 2001, s. xvi. Zborowski har konsekvent vägrat att tala med Weissman.

⁴¹ Victor Serge, ”Planned Economies and Democracy”, i Victor Serge, *The Century of the Unexpected. Essays on Revolution and Counter-Revolution*, s. 177–198.

⁴² Weissman 2001, s. 8.

Inför Serges försök att på egen hand, utan de teoretiska och politiska ramar som formulerades av Trotskij, finns det anledning att reflektera över Susan Weissmans slutsats:

”När han som ensam vänsteroppositionell skrev för att korrigera historieskrivningen och upprätthålla revolutionens principer, var Serge ofta bättre på att framkalla det sovjetiska samhällets atmosfär än att systematiskt och konsekvent definiera det teoretiskt.”⁴³

Den nordamerikanske litteraturvetaren Alan Wald, som specialiserat sig på att forska om den antistalinistiska vänstern i USA, framför allt de så kallade intellektuella i New York, har anmält en delvis avvikande åsikt när det gäller värderingen av Serges utveckling från 1936 och framåt. I kontrast till Susan Weissmans uppfattning, hävdar Wald att lärdomen av Serges kontakter med den antistalinistiska vänstern i New York kan ses på ett annat sätt:

”Om Serge strävade efter att bevara en revolutionärt marxistisk ståndpunkt, kan han ha handlat fel i sin brytning med Internationella Vänsteroppositionen; ’Socialism och frihet’, liksom POUM och andra grupper som han därefter förknippades med visade sig vara lika sönderslitna av fraktionism och även mer kraftlösa än trotskisterna. Man kan hävda att de grupper som härstammade från Internationella Vänsteroppositionen, är de enda marxistiska organisationer som på allvar ägnat sig åt den centrala fråga som upptog Serge fram till hans död: en leninistisk förklaring av leninismens urartning till stalinism.”⁴⁴

Sonen Vladimir – som inte är uppkallade efter Lenin, som man frestas tro, utan efter en kamrat vid namn Vladimir Mazin – eller Vlady, som han kallas, är etablerad konstnär i Mexiko och mycket aktiv i bevarandet av arvet efter fadern. Susan Weissman hänvisar ofta till Vlady i sin biografi. Även Vladys syster Jeannine är trogen faderns idéer och verk och har medverkat i olika sammanhang för att främja deras spridning.⁴⁵

I likhet med ödet för andra socialistiska antistalinisters släktingar, försökte stalinisterna utplåna hela Serges släkt i Ryssland.⁴⁶ Det var därför ett rörande återseende när sonen Vlady 1989 återsåg faderns systerdotter Irina Gogua i Moskva. Irina hade tillbringat 21 år i lägren i Vorkuta och Uchta. Irina och Vlady hade inte setts på 57 år. Mötet skedde i sista stund, eftersom Irina dog vid nyår 1989.

Det finns inget bättre sätt att avsluta redogörelsen för Victor Serges liv än att överlåta ordet till sonen Vlady, som berättar om det sorgliga slutet:

”En dag i november 1947 kom min far med en dikt till mitt hus i Mexico City. När han inte fann mig hemma, tog han en promenad neråt staden. Från det centrala postkontoret postade han dikten. Strax därefter dog han i en taxi. Den natten kom en vän med nyheten till mig. Jag fann honom på ett operationsbord på polisstationen. En gulaktig lampa lyste upp det olycksbådande rummet. Det första jag lade märke till var hans skor: de hade hål. Detta chockerade mig eftersom han var noga med sin klädsel, även om hans kläder alltid var av billigaste slag. Följande dag kunde jag inte teckna hans ansikte, eftersom de hade lagt en dödsmask av gips över det. Jag nöjde mig med att teckna hans händer, som var vackra. Några dagar senare mottog jag hans dikt ’Händer’.”⁴⁷

⁴³ Weissman 2001, s. 203.

⁴⁴ Alan Wald, ”Victor Serge and the New York Anti-Stalinist Left”, i *The Ideas of Victor Serge. A Life as a Work of Art*, s. 99–117. Citat på s. 178.

⁴⁵ De medverkar exempelvis båda två i *The Ideas of Victor Serge. A Life as a Work of Art*.

⁴⁶ Weissman (2001, s. 140) uppger att 36 nära släktingar till Trotskij gick under i terrorn. Förutom hustrun Natalia Sedova, var det enbart dottersonen Sieva som överlevde. Vsevolod Volkov – Sieva kallad – lever fortfarande i Mexiko.

⁴⁷ Citerat i Greemans introduktion till Victor Serge, *Resistance*, San Francisco 1989: City Lights Books, s. viii). Dikten som omtalas finns på s. 57–59. Där återfinns även Vladys teckning (s. 56).

Diktaren Serge

Victor Serge skrev även dikter då och då under årens lopp. Richard Greeman pekar på en dikt som skrevs så tidigt som 1912 i Paris.⁴⁸ Ändå finns det ingen anledning att tvivla på sanningen i Susan Weissmans slutsats att Serge först och främst var ”en politisk varelse”, och att det var först när han hindrades från att bedriva politisk verksamhet som han på allvar vände sig till litteraturen och blev författare.⁴⁹

Sonen Vlady minns att fadern sjöng sina dikter. Den enda publicerade samlingen dikter av Serge är en liten volym med den passande titeln *Motstånd*.⁵⁰ Enstaka dikter publicerades, enligt bibliografin i Weissmans biografi, även i tidskrifter av olika slag. Serges arkiv i Mexiko innehåller också en del opublicerade dikter.

Alla Serges manuskript, inklusive två romaner, stals av säkerhetspolisen vid polska gränsen. Det gäller även för de dikter som ingår i samlingen från 1938, vilka huvudsakligen skrevs under deportationen i Orenburg. På grund av stölden av manuskripten, tvingades Serge rekonstruera dikterna. De är tillägnade hans kamrater från åren 1933–36 i Orenburg, vilka även förekommer som förebilder till kretsen av deporterade oppositionella i romanen *Midnatt i seklet*.

Den dominerande känslan i dikterna från Orenburg är gemenskap – identitet och gemenskap med landet, dess människor och i slutändan med själva universum. Greeman karaktäriserar dikterna på följande sätt:

”Det finns verkligen en genomträngande känsla av gemenskap och en tillbedjande inställning i poesin hos denne doktrinäre marxist vars grundläggande inställning av solidaritet med mänskligheten och universum vidgas till vad som skulle kunna kallas en ’materialistisk andlighet’. Den inleds med vittnandets enkla handling, att registrera och dela sina kamraters liv och lidanden, de trotsiga och dömda revolutionärerna, eller av en döende man, en gammal kvinna som maler krita, en fattig fiskare, eller fyra unga kvinnor som vadar i Ural. Den oromantiska men djupt kända verkligheten i dessa porträtt av män och kvinnor fångade i historiens, geografins och ekonomins band förlämnar dem en ädelhet som är deras skönhet.”⁵¹

I sin dagbok formulerade Serge sin uppfattning om det litterära skapandet:

”Skrivandet blir ett sökande efter flerpersongligheter, ett sätt att leva flera öden, att tränga in i andra, att kommunicera med dem. Författaren blir medveten om den värld han ger liv, han är dess medvetande och han undflyr således jagets vanliga begränsningar, något som är på en gång berusande och berikande med sin klarhet.”⁵²

Spänningen och den snabba episodiska stilen i Serges verk kan mycket väl till viss del ha dikterats av hans personliga omständigheter:

”Jag visste att jag aldrig skulle få tid att putsa mina verk ordentligt. De skulle ha sitt värde ändå. Andra, som hållit sig mer undan från kampen, kunde skriva stilistiska mästerverk. Vad jag hade att säga kunde de inte säga i alla fall. Var och en har sin uppgift. Jag måste kämpa hårt för att skaffa det dagliga brödet åt de mina, i ett samhälle där alla dörrar var stängda för mig, och där folk ofta var rädda för att skaka hand med mig på gatan. Jag undrade varje dag, utan större sinnesrörelse men bekymrad för sådana problem som hyran, min hustrus hälsa, min sons uppfostran, om jag inte

⁴⁸ Greemans introduktion till Victor Serge, *Resistance*, s. i.

⁴⁹ Weissman 2001, s. 67.

⁵⁰ Victor Serge, *Résistance*, Paris 1938. Nyutgåva med titeln *Por un brasier dans un desert*, Paris 1972.

Tolkning till engelska av James Brook i Victor Serge, *Résistance*, San Francisco 1989: City Light Books. Mina egna försök att tolka ett par dikter av Serge utgår från Brooks tolkning till engelska. Bland dem som bistått Brook i tolkningen kan nämnas Richard Greeman och poeten Lawrence Ferlinghetti.

⁵¹ Richard Greemans förord i Victor Serge, *Resistance*, s. vii.

⁵² Citat ur Serges *Carnet*, Paris 1952 i Greemans efterord till Victor Serge, *Conquered City*, s. 194.

skulle bli arresterad under natten. För mina böcker hittade jag en form som var lämplig efter omständigheterna. Jag fick bygga dem med fristående fragment, som kunde avslutas separat och genast sändas utomlands, och som i värsta fall kunde publiceras som de var, utan fortsättning. Och det skulle vara svårt för mig att komponera på annat sätt.”⁵³

Susan Weissman pekar på ett resultat av Serges metod för att skriva:

”Som författare hade Serge talang för att sammanfatta den mångfacetterade karaktären hos revolutionärer han kände genom ett citat, eller en enkel, fysisk detalj: ’skägget har blivit vitt, men ögonen är klara’. En känsla av intimitet skapas med en liten detalj, och effekten blir att återge personliga kännetecken som utgör en del av den politiska motiveringen.”⁵⁴

Serge var ingen novis när han själv på allvar började ägna sig åt litteraturen. Som ung översatte han förrevolutionära ryska modernister till franska. Efter ankomsten till Ryssland umgicks han nära med ett antal författare och deltog som översättare och kritiker i den litterära blomstringen under första hälften av 1920-talet.⁵⁵

Serge ville bryta med den traditionella romanens mönster och öppna den både för det materiella och det omedvetna i massornas liv under revolutionernas tidsålder. Resultatet blev en syntes där influenser från skilda, och ibland motstridiga, håll kan märkas: Sigmund Freud, James Joyce, John Dos Passos, Antonio Gramsci, Georg Lukács, Boris Pilnjak och de ryska klassikerna. Han var förvisso en författare med ett budskap, men i hans verk finns också epifanier och visioner. Han ville framför allt bryta ner myten om oförenligheten mellan politik och konst.

Att han föddes i exil i Västeuropa av ryska föräldrar, gav också Serge en unik utgångspunkt. Han kunde i sitt skrivande omfatta båda kulturerna på ett sätt som bara är jämförbart med Joseph Conrad eller Vladimir Nabokov.

De flesta av de franska författare som under mellankrigstiden solidariserade sig med Stalins regim, exempelvis André Malraux eller André Gide, skrev mycket lite av litterärt värde efter sin övergång till stalinismen. Serge var tvärtom förmögen att förena sin politiska ståndpunkt med litterär verksamhet. De flesta av de författare som han brukar förknippas med, som Arthur Koestler, Malraux eller Franz Borkenau, slutade däremot som desillusionerade före detta revolutionärer.

*Fallet Tulajev*⁵⁶ är fortfarande, som Neal Cornwell⁵⁷ påpekar, den bästa romanen om utrensningarna i Ryssland på 1930-talet. Den skrevs i början av 1940-talet och utspelas 1939 när utrensningarna gick mot en tillfällig avmattning. Handlingen har stora likheter med händelserna kring mordet 1934 på den mäktige partisekreteraren i Leningrad, Sergej Kirov, som även var Stalins främste rival inom byråkratin. Mordet kom att bli startskottet för terrorn mot bolsjevikpartiets egna led. Serge skapar ett visst fiktivt avstånd och därmed perspektiv på mordet genom att förskjuta händelserna framåt i tiden.

Romanen har ofta jämförts med Arthur Koestlers roman *Darkness at Noon* (1940, sv. övers. med titeln *Natt klockan tolv på dagen*). Jämförelsen haltar dock. Andra jämförelseobjekt utgörs av Solzjenitsyns *Den första kretsen*, som skrevs på 1960-talet, samt Anatolij Rybakovs *Arbats barn* från glasnoståren på 1980-talet. Fördelen med Serges roman, jämfört med de andra tre författarnas verk, är att den har ett snävare fokus, ett större psykologiskt djup, som är

⁵³ Victor Serge, *En revolutionärs minnen*, s. 285f.

⁵⁴ Weissman 2001, s. 7.

⁵⁵ Richard Greeman behandlar Serges plats i litteraturhistorien i ”The Novel of the Revolution”, i *The ideas of Victor Serge. A Life as a Work of Art*, s. 47–68. Det följande är i hög grad baserat på Greemans analys.

⁵⁶ Victor Serge, *Fallet Tulajev*. Översättning Lars Fyhr, Göteborg 1973: Cockerberghs.

⁵⁷ Neal Cornwell, ”The Russian Novels”, i *The Ideas of Victor Serge. A Life as a Work of Art*, s. 69–74, s. 70.

inriktat på ett enda fall. Handlingen riskerar aldrig att förlora sig i vimlet av gestalter och händelser, vilket är en påtaglig risk hos både Solzjenitsyn och Rybakov.

Serge skrev 1940–1942 romanen *Midnatt i seklet*, som publicerades i Paris 1949. Först 1989 översattes den till ryska och publicerades i en tidskrift. Den är fortfarande sannolikt den enda roman som skildrar hur livet for fram med de vänsteroppositionella som härdade ut i fängelser och deportation vid tiden för Stalins uppstigande till enväldig makt, dvs. åren 1933–34 – när midnatten i seklet inträffade.

Den krets av deporterade oppositionella som romanen skildrar har hämtat sin förebild från den grupp med tio deporterade som omgav Serge i Orenburg. Serge var sannolikt den ende av dem som överlevde terrorn. Den mest framträdande av dem var Boris Jeltsin⁵⁸ – han hette faktiskt så – och uppträder i romanen som Elkin.

Den litterära tekniken kan bäst beskrivas som episodisk. Serge kan på det sättet förse läsaren med många olika synvinklar. Neal Cornwell gör följande sammanfattning av Serges litterära teknik i det han kallar de 'ryska' romanerna:

”Serges fiktion utgör således ett unikt dramatiskt dokument över sin tid; den kombinerar episka svep med lyrisk insikt, revolutionär hängivenhet med ärlig analys. Dess inträngande i den framväxande sovjetiska byråkratins besvärliga konvulsioner, och i förtryckarnas liksom offrens medvetanden, är likvärdigt med och förebådar verkligen nästan allt som kan återfinnas hos senare författare.”⁵⁹

Romanen *Åren utan nåd*⁶⁰ skrevs 1946 men kunde inte publiceras på franska förrän 1971. Den är närmast en äventyrsroman med sovjetiska agenter som huvudaktörer. Under 1930- och 1940-talet fick Serge kontakt med flera avhoppade sovjetiska agenter vars erfarenheter, i kombination med egna upplevelser som agent för Komintern i Centraleuropa under tidigt 1920-tal, här kommer till användning.

Genom mordet på Trotskij och dess efterspel kom han också att få goda inblickar i agenternas underjordiska och paranoida halvvärld. Hans kamrat Julian Gorkin intresserade sig också för ämnet, vilket resulterade i en detaljerad och, kan man konstatera i efterhand, korrekt beskrivning av hur mordet planerades och genomfördes.⁶¹

*Hospitalet i Leningrad*⁶² är titeln på en utgåva med några av Serges noveller. Titelnovellen är en av de allra tidigaste skildringarna av hur mentalsjukhus bara några år efter revolutionen användes som förvaringsplats för politiskt obekväma. Huvudpersonen är Serge själv och händelserna utspelas 1922.

I novellen ”Jordbävningen” visar Serge att han är en utmärkt författare även när ämnet i stort sett saknar politisk anknytning. I ”Vita Havet” möter vi ett exotiskt landskap i Rysslands mer otillgängliga delar. Serge visar här sin förmåga att skildra den ryska glesbygden på ett sätt som kan påminna om Michail Prisjvin. I ”Sankt Barnabas gränd” är det stalinismens tidiga period som utgör ämnet. I berättelsens slut konstaterar ”mannen med det förstörda ansiktet” lakoniskt att: ”Vi är historiens gödselhög. Låt oss vara det medvetet.”

⁵⁸ Boris Michajlovitj Jeltsin (1875–1937?) var bolsjevik sedan 1903 och ordförande i sovjeten i Jekaterinburg 1917. Arresterades 1929 och försvann i lägren. Även hans son, V. Jeltsin, tillhörde vänsteroppositionen och deporterades 1928. Eventuell släktskap med den sentide namnen är okänd.

⁵⁹ Cornwell, i *The Ideas of Victor Serge. A Life as a Work of Art*, s. 71f.

⁶⁰ Victor Serge, *Åren utan nåd*. Översättning Otto Mannheimer, Stockholm 1974: Coeckelberghs.

⁶¹ Julian Gorkin, *Mordet på Trotskij*. Översättning Katja Birmann. Stockholm 1972: Forum.

⁶² Victor Serge, *Hospitalet i Leningrad och andra berättelser*. Översättning Erik Nyblom, Stockholm/Firenze 1977: Coeckelberghs. Titelnovellen publicerades först 1953 i en tidskrift med titeln ”La Folie de Iouriev”. Den svenska titeln är hämtad från Maseros omtryck 1972.

Victor Serge i Sverige

Under mellankrigstiden publicerades en och annan artikel av Victor Serge i svensk arbetarpress.⁶³ Samtliga verk av Victor Serge som publicerats på svenska i bokform är utgivna av René Coeckelberghs förlag, allt i allt sex volymer.⁶⁴ Förutom omtrycket 1989 av romanen *Fallet Tulajev*, har ingen bok av Serge publicerats på svenska sedan *En revolutionärs minnen* 1980. Sedan Coeckelbergh dött och förlaget upphört med sin verksamhet har inget annat förlag intresserat sig för Serges verk.

Det har givetvis skrivits ett och annat om Serge på svenska, men mycket litet i jämförelse med andra språkområden som det engelska och franska. Serges memoarer uppmärksammades av Helmut Rüdiger utifrån syndikalistiska utgångspunkter när de publicerades.⁶⁵ Litteraturvetaren Ulf Olsson jämförde 1982 med ett antistalinistiskt perspektiv Serges memoarer och Peter Weiss romantrilogi *Motståndets estetik*.⁶⁶

Detta beklagliga faktum, att Victor Serge är påtagligt frånvarande i den politiska och litterära debatten i Sverige, förklaras av att vänsterdebatten här i landet domineras antingen av stalinistiska eller socialdemokratiska företrädare eller också av en skrämmande okunnighet om arbetarrörelsens historia. Det senare underlättas av att den svenska vänsterintelligentsian under många år låtit sig vägledas av stalinism och vänsterreformism.

Den debatt som förs internationellt inom den antistalinistiska vänstern når aldrig in i den svenska provinsialismen, där ett okritiskt förhållningssätt till så kallade etablerade sanningar tycks vara den främsta ledstjärnan. När Ken Loachs film om inbördeskriget i Spanien, *Land and Freedom* (1995), med framgång visades på svenska biografier, möttes den av oförstående eller fientliga reaktioner på många håll.⁶⁷ De vackra sagorna om de tappra svenska frivilligas kamp mot fascismen och för demokratin dominerar fortfarande bilden av inbördeskriget.

Victor Serge skulle kunna vara en välbehövlig injektion av antistalinism i den svenska vänstern. Det finns ingen annan som så initierat, och utifrån egna bittra erfarenheter, kan berätta om de män och kvinnor som led nederlag i kampen för socialismen under mellankrigstiden. Han fick onekligen själv tömma nederlagets bittra kalk ända till botten. Men nederlaget blir hos Serge inte slutpunkten – ur nederlaget reser sig revolutionärerna igen och stretar vidare i sin kamp. Så länge kapitalismen finns kvar på jorden, föds motståndet ständigt och på nytt och ger därmed näring åt föreställningar om en värld utan utsugning och förtryck. Den insikten förmedlar diktaren Victor Serge som ingen annan.

Per-Olof Mattsson

⁶³ Utan några som helst anspråk på fullständighet, kan följande nämnas: "Nobelprocessen, ett betydelsefullt rättsfall" (*Folkets Dagblad Politiken* 29/8 1922), "Boris Pilniak – Sovjets främsta unga författare. Det nya Rysslands litterära skildrare skildrad för Stormklockan" (*Stormklockan* nr 34–36 1923), "Revolutionsmuséet i Petrograd" (*Det röda Ryssland 6 år = Stormklockan* nr 45 1923), "Kulsprutan" [dikt.] (*Clarté* nr 2 1925), "Är en proletär litteratur möjlig?" (*Clarté* nr 7 1925), "Ryska Författare. Ryska revolutionens episka diktning. A. Serafimovitch och N. Tikhonov", (*Clarté* nr 1 1926), "De senaste 'rensningarna' i Sovjet" (*Arbetaren* 18/1 1938), "De senaste 'rensningarna' i Spanien" (*Arbetaren* 19/8 1938).

⁶⁴ *Vad varje revolutionär bör veta om repressionen* (1972), *Fallet Tulajev* (1973, omtr. 1989), *Åren utan nåd* (1974), *Midnatt i seklet* (1975), *Hospitalet i Leningrad och andra berättelser* (1977), *En revolutionärs minnen* (1980).

⁶⁵ Helmut Rüdiger, "En revolutionärs minnen", *Arbetaren* 7 och 10/7 1951.

⁶⁶ Ulf Olsson, "Revolutionens passionerade avvikare", *Ord och Bild* nr 2 1982, s. 92–96.

⁶⁷ Skräckexemplet är Hans Isakssons krönika om filmen i *Folket i bild* nr 11–12 1995, som, i strid med alla initierade bedömare, hävdar att Trotskij "manade [...] sina forna landsmän i Sovjetunionen att verka för Sovjetunionens nederlag i det kommande kriget". Isaksson slås också av likheten mellan en viss hönsras och trotskister: "En snövit framtöning, en massa kackel – men inget kommer ut av det." En tidning som publicerar fullständigt oreformerade stalinister av Isakssons typ, eller Jan Myrdals, har diskvalificerat sig för all seriös diskussion av arbetarrörelsens historia eller socialismens problem.

Dikter av Victor Serge

Försök till tolkning utifrån James Brooks amerikanska översättning: Per-Olof Mattsson.

STJÄRNBILD AV DÖDA BRÖDER

André som dödades i Riga,
Dario som dödades i Spanien,
Boris vars sår jag förband,
Boris vars ögon jag slöt.

David, min barackkamrat,
död utan att veta varför
i en stilla fruktträdgård i Frankrike –
David, ditt förvånade lidande
– sex kulor för ett 20-årigt hjärta...

Karl, vars naglar jag kände igen
när du redan blivit till jord,
du, med din höga panna och upphöjda tankar,
vad gjorde döden med dig!
Mörka, härdade mänskliga vinranka.

Norden, vågorna, oceanen
kantrar båten, de fyra, nu bleka,
dricker djupt av ångest,
farväl till Paris, farväl till er alla,
farväl till livet, Gud sig förbanne!

Vasilij, genom våra sömnlösa midnätter
hade du själen hos en kämpe
från Shanghai,
och vinden utplånar din kista
på Armavirs kornfält.

Hongkong lyser upp, de höga byggnadernas timme,
palmkvisten liknar kroksabeln,
torget påminner om kyrkogården,
kvällen är kvävande och du dör,
Nguyen, i din fängelsebädd.

Och ni, mina halshuggna bröder,
de förlorade, de oförlåtna,
de massakrerade, René, Raymond,
skyldiga men inte förnekade.

O regn av stjärnor i mörkret,
stjärnbild av döda bröder!

Jag är skyldig er min svartaste tystnad,

min beslutsamhet, min eftergivenhet
 för alla dessa tomhetslika dagar,
 och vad som återstår mig av stolthet
 för en flammande eld i öknen.

Men låt det bli tystnad
 om dessa imponerande galjonsfigurer!
 Den ivriga färden fortsätter,
 kursen är inställd på hopp.

När blir det din tur, när min?

Kursen är inställd på hopp.

1935

VAR HÅRD (fragment)

Inte ett enda nytt ord spirar för dig, kamrat,
 ditt problem har ingen lösning,
 ditt problem består av armerad betong, med stålarmatur,
 och vi befinner oss inuti.

Låt oss vara hårda, hårda som kedjor, tids nog kommer kött att slita ut kedjor,
 tids nog kommer anden att få kedjor att brista,
 tids nog och, givetvis, med bickfordsäkringar, och precisionsurverket
 i maskiner som felaktigt benämns infernaliska – eftersom de andra är mer infernaliska –
 kommer vi att behöva tid, kött och blod, intelligens, teknik, vi kommer säkert att behöva dem:

låt oss vara hårda under lång tid.
 (Och du! Var hård efter att vi försvunnit! Och för ordet vidare till tidens ände!)

RYSSLANDS HISTORIA

I.
 Den mycket tyste,
 den mycket milde,
 den mycket gudfruktige tsar Alexej Michajlovitj,
 tvättade sin hand efter att en utlänning kysst den.

Krönikan rapporterar att han som god kristen fastade
 tre dagar av sju.
 Vilket inte hindrade att han dog mycket fet efter att,
 som en mild tsar,
 ha beordrat en hel del tortyr.

Han avbildas med ett läderfärgat skägg, frisk hy, jämna ögonbryn,
 djupt i hans sluga ögon en flytande rödaktig glimt,
 under den spetsiga hatten kantad av vitt skinn.
 Han älskade pärlor, brokad, silke från Isfahan,

guld, silver, sällsynta stenar;
 en gång om året höll han fest för de fattiga.
 Goda fattighjon, må era sår sona hans synder
 av onda tankar, lust, glupskhet,
 och några överflödiga massakrer.
 Gud vet att de flesta av dem är berättigade och att jag är en barmhärtig tsar.
 Stackars folk, även om ni vet att han ljuger,
 ät och drick er mätta, om era sår inte frälste den mäktige,
 vad skulle de då vara bra för?

Han valde sin fru bland de skönaste flickorna i landet.
 Ränksmideri kastade framför denne skräckinjagande fästman en blek Ofelia,
 till hälften strypt av sina flätor.

De deporterade hennes fader, för det hopp, den skräck och dödliga ångest som jungfrun
 genomlidit.

Ränksmideri förde den renhjärtade Natalja till honom
 och hennes öde var att i sitt sköte bära Peter den hårdhjärtade – född av en okänd fader.
 Han var en bättre make och fader än tsar Ivan Vasiljevitj den förskräcklige
 och sin egen nominelle son Peter Alexejevitj den store
 eftersom han inte dödade något av sina egna barn med sina egna händer
 och inte lät någon av sina fruar torteras till döds.

Om han förvisade sina favoriter, var inte detta det vanliga?
 Om han förvisade den omutlige patriarken och den orubblige kättaren,
 var det utan kärlek?
 Om han lät bränna kättarna i skogarna i norr,
 var det inte av kärlek?

Låt oss respektera honom som den kloke politikern
 uppfostrad av upplopp,
 den klarsynte monarken som, i sin hemliga tet-à-tet med fruktan,
 upptäckte maktens säkraste tillgångar:
 rädsla, angiveri, förräderi, spioneri,
 strappadons måttliga tortyr,
 förvisning och deportation
 till polarregionerna, vid jordens ände,
 och han visste hur man i mänskohjärtats mörka lera bygger
 sitt kansli för hemliga affärer,
 en exemplarisk institution, på det hela taget, O heliga ämbetsverk!

Utan tvivel var hans finansiella transaktioner,
 skickligt avgjorda genom hängningar,
 olycksdrabbade
 och med en anstrykning av falskmynteri,
 inflation, konkurs, etc.,
 – men var inte alla de stora kungarna, smörjda av Herren,
 stora falskmyntare?

Allt han, kort sagt, saknade för att behålla en stor monarks rykte

var att vara lite mer intelligent,
 något bättre betjänad,
 något mer ond,
 och ett något mindre behov av kontanter.

II.

STENKA RAZIN

På den tiden levde det – mäktig genom eld, blod och svärd –
 En annan tsar, känd som den fredlöse tsaren.
 Längs hela Volga, vår moder, tände han
 Signaleldarna för en vild befrielse, vimlande av liar,
 Galgar och avhuggna huvuden.

Liberté, égalité, fraternité,
 Nämn det bittraste hoppets frukter,
 Hämnas, hämnas det blod som spillts
 På knivar, på svärd sedan tidernas början.
 Stenka den rättfärdige visste hur man behandlar herrarna
 Som herrarna behandlar slavarna
 Och kunde inte tänka sig att en bättre man kunde födas.
 På kvällarna sjunger kosackflickorna i denna by ännu
 Till ackompanjemang av en gitarr
 Stenka Razins klagosång; men vad deras fäder
 Och deras farbröder gjorde, just här,
 Bara för sexton år sedan
 Har de glömt, låt oss glömma det, gitarr
 Sjung för deras hjärtan,
 Förtrolla glömskan, låt körerna
 Stämnda av glömskan sjunga.

En silverskära stiger på julihimlen
 Ovanför den lilla röda minareten i Orenpossad.
 Jag lyssnar till dessa gälla röster och gitarren
 Och paddorna som kväker i dammen.
 Jag tänker vagt, ensam inför stäppen,
 På alla dem världen över som jag inte är avskuren ifrån –
 På de arbetslösa i Amsterdam, på Tom Mooney i hans fängelse i Kalifornien
 Under femton eller arton år, vad vet vi om det?
 Och vem kan berätta om sådana års tribut?
 På den häpnadsväckande segern för generalstrejken i Saragossa igår,
 I juni 1934,
 På nästa kongress för Lärarnas Förenade Federation,
 På den färska graven – men finns det blommor på den? –
 På Koloman Wallischs färska grav,
 På det stängda fönstret – men finns det blommor på det? –
 På hans fru Paula i ett österrikiskt fängelse.

De unga rösterna stiger utan att varken veta vad de sjunger om
 Eller de levande och döda för vilka de sjunger,

Förenade, förenade genom tid, bojor, rymd.
 Och när de tillkännager landandet på avlägsna flodbankar av
 Skinande båtar som hör till Stepan stråtrövaren,
 Befriaren,
 Hjälden, avrättarnas avrättare,
 Härolden,
 Ser jag växa på vattnets krusningar
 Det återupplivade spöket
 Av en barbarisk frihet drucken av sina tårar.

Stenka slets itu på hjulet den sjätte juni sextonhundrasjuttio,
 Framför Kreml,
 Inför Vasilij den välsignades katedral
 Och Frälsarens torn.

Medan de knäcker hans ben, skriker Stenka åt sin fega, klagande broder,
 ”Håll käften, din hund!”
 Detta är hans sista, stolta ord, hans enda ord under yxan.
 De skär igenom den ljusa smärtan i hans avhackade lemmar,
 Den högra armen, det vänstra benet,
 De kommer från hans läppar, blandade med blodig saliv,
 En folksamling samlar ihop dem
 i den avskyvärda stanken
 Som står stilla under galgen.
 Historien kommer att bevara dem på samma sätt som Kristi ord.

Men hundar är inga fega kräk.
 Hundar bevarar sin hundvärdighet mycket väl
 I detta hyndliv.
 Och ändå har vi under hundratals år uppfostrat dem till våra avbilder.

Fege broder, håll käften!
 Inför lidandet hos en som är starkare än du,
 bättre än du, som,
 När han dör för dig, dör mer än du.

Orenburg juli 1934

III. BEKÄNNELSER

Vi har aldrig varit vad vi är,
 våra livs ansikten är inte våra egna,
 de röster du hör, de röster som talat så högt över stormen
 är inte våra egna,
 inget du sett är sant,
 inget vi gjort är sant,
 vi är helt annorlunda.

Vi har aldrig tänkt våra tankar,

trott på vår tro,
 velat vår vilja,
 idag är förtvivlan vår enda sanning,
 denna bekännelse av en galen urartning,
 detta fall in i det svarta
 där tron förnekas och återvinns en sista gång.

Vi har varken ansikten eller namn, varken styrka eller förflutet
 – för allt är över och slut
 Vi borde aldrig ha existerat
 – eftersom allt är ödelagt
 Och det är vi som är de skyldiga, vi de oförlåtliga,
 vi de mest förtvivalade, vi de mest fördärvade,
 det är vi... vet det
 – och bli räddad!

Tro på våra bekännelser, anslut er till vårt löfte
 om fullständig lydnad; håna våra förkastanden.
 När den väl slagits ned, är den gamla revolten inget annat än lydnad.

Må de som är mindre hängivna vara stolta,
 må de som förlåtit sig själva vara stolta,
 må de som är mer hängivna vara stolta,
 må de som inte givit upp vara stolta.

Om vi väckte folken och fick kontinenterna att skälva,
 sköt de mäktiga, utplånade de gamla arméerna, de gamla städerna, de gamla idéerna,
 började göra om allt med dessa smutsiga gamla stenar,
 dessa trötta händer, och de ynkliga själar som återstår oss,
 var det inte för att köpslå med dig nu,
 sorgsna revolution, vår moder, vårt barn, vårt kött och blod,
 vår halshuggna gryning, vår natt med sina stjärnor på sned,
 med sin oförklarliga vintergata slagen i bitar.

Om ni förråder er själva, vad kan vi annat göra än förråda oss själva tillsammans med er?
 Efter liv som dessa, vilken möjlig död kan det finnas, annat än att, i detta förräderi, dö för er?

Vad mer kunde vi ha gjort än att falla på knä inför er
 i denna skam och dödskamp,
 om vi i vårt tjänande av er har nedkallat ett sådant mörker?

Om andra i era tusen gånger genomborrade hjärtan
 finner medel för att leva vidare och motstå er för att rädda er om tjugo år,
 om hundra år,
 är de välsignade av oss som aldrig trott på välsignelser,
 välsignade är de i våra hemliga hjärtan
 av oss som inte kan göra mer.

Vi tillhör inte längre framtiden, vi tillhör helt denna tid:
 den är blodig och avskyvärd i sin kärlek till mänskligheten,

vi är blodiga och avskyvärda som vår tids män.

Trampa på oss, förolämpa oss, spotta på oss,
kasta upp oss,
massakrera oss,
vår kärlek är större än denna förolämpning,
detta lidande,
denna massaker,
era orättfärdiga munnar är rättvisa, era munnar är våra munnar,
vi finns i er,
era kulor är våra, och vår dödskamp, vår död, vår vanära är er,
och ert vidsträckta liv på dessa fält som brukats under århundraden är för alltid vårt!

Paris 12 oktober 1938